

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

14 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Adam Doliwa

SSN Dariusz Pawłyszcz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 14 listopada 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej T. G., E. G. i P. G.

oraz skargi kasacyjnej [...] w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 23 grudnia 2021 r., VI ACa 954/20,

w sprawie z powództwa T. G., E. G. i P. G.

przeciwko [...] w W.

o zapłatę i ustalenie,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną powodów;**
- 2. oddala skargę kasacyjną pozwanego;**
- 3. oddala wniosek pozwanego o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.**

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Dariusz Pawłyszcz

[wr]

UZASADNIENIE

T. G., E. G. i P. G. wnieśli pozew przeciwko [...] spółce akcyjnej w W. [...] o ustalenie, że umowa kredytu hipotecznego [...] zawarta z pozwanym jest nieważna i o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów solidarnie (ewentualnie łącznie) 48 308,16 zł i 174 326,72 CHF tytułem zwrotu świadczeń nienależnych wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od 25 stycznia 2017 roku do dnia zapłaty. Powodowie zgłosili również żądanie ewentualne, domagając się ustalenia, że bliżej określone postanowienia umowy kredytu są bezskuteczne oraz o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz solidarnie (ewentualnie łącznie) 215 568,55 zł wskutek pobierania przez pozwanego od powodów zawyżonych rat spłaty kredytu przez stosowanie bezskutecznych zapisów umowy kredytu wraz z odsetkami ustawowymi od wskazanych szczegółowo kwot.

Wyrokiem z 15 września 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny [...] jest nieważna (pkt I), zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie: 48 308,16 zł oraz kwotę 174 326,72 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od: 44 461,39 zł za okres od dnia 1 lutego 2017 roku do dnia zapłaty; 3846,77 zł za okres od dnia 7 kwietnia 2017 roku do dnia zapłaty; 130 953,24 CHF za okres od dnia 1 lutego 2017 roku do dnia zapłaty i 43 373,48 CHF za okres od dnia 14 lutego 2020 roku do dnia zapłaty (pkt II) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt III).

Wyrokiem z 23 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił ten wyrok częściowo, tj. w punkcie drugim nadał mu brzmienie „[z]asądza od [...] na rzecz T. G., E. G. i P. G. kwoty: po 16 102,72 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 29 stycznia 2020 roku do dnia 24 listopada 2021 roku oraz po 58 108,90 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwot po 43 651,08 CHF od dnia 29 stycznia 2020 roku do dnia 24 listopada 2021 roku i od kwot po 14 457,82 CHF od dnia 14 lutego 2020 roku do dnia 24 listopada 2021 roku, z tym, że zapłata przez [...] na rzecz T. G., E. G. i P. G. tych kwot nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez T. G., E. G. i P. G. na rzecz [...] kwoty 609 099,88 zł, oddalając powództwo w pozostałym zakresie” (pkt I 1); oddalił apelację w pozostałej części (pkt II) i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego (III).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji, że T. G. i E. G. poszukiwali kredytu na zakup mieszkania dla syna P. G. w celu zaspokojenia jego potrzeb mieszkaniowych. Zakup mieszkania nastąpić miał za cenę w złotych polskich. T. G. spotkał się w tym celu z doradcą finansowym firmy [...] i poinformował go o swoich potrzebach kredytowych. Powodowi przedstawiona została oferta kredytu indeksowanego do waluty obcej (CHF), która była najkorzystniejsza z uwagi na wysokość oprocentowania i wysokość raty kredytu. T. G. zdecydował się na wybór kredytu indeksowanego, ponieważ był tańszy i w tamtym czasie wydawał mu się bezpieczniejszy. Nie rozumiał wówczas mechanizmu indeksacji. Informowano go, że w związku ze zmianą kursu waluty indeksacji zmianie może ulegać wysokość rat kredytowych, jednak na żadnym etapie nie poinformowano go o tym, jak wpłynie zmiana kursu CHF na saldo kredytu, stosowaniu przez bank *spreadu*, jak i własnych kursów waluty. T. G. był przekonany, że będą stosowane średnie kursy rynkowe. Poza tym doradca przekonywał powoda, że ryzyko kursowe jest niewielkie, bo kurs CHF jest stabilny. Przy podpisywaniu umowy powodowie zapoznali się z jej treścią, nie uzyskali jednak możliwości negocjowania warunków umowy. Postanowienia umowy dotyczące mechanizmu indeksacji nie były indywidualnie uzgadniane między stronami. Na etapie ubiegania się o kredyt, jak również w dniu podpisywania umowy nie zostały powodom przedstawione informacje dotyczące sposobu ustalania kursu CHF, według którego będzie przeliczone saldo kredytu oraz raty kredytu.

T. G., E. G. oraz P. G. [...] złożyli wnioski o kredyt hipoteczny, w którym jako kwotę wnioskowaną wskazali 659 099,96 zł, a jako walutę wnioskowanego kredytu określili CHF. Kredyt miał być przeznaczony na zakup nieruchomości, modernizację rozumianą jako rozbudowa lub adaptacja oraz refinansowanie wydatków na cele mieszkaniowe.

Powodowie wraz z wnioskiem o udzielenie kredytu złożyli na formularzu banku oświadczenie, że zostali zapoznani przez pracownika banku z ryzykiem kursowym w przypadku udzielenia kredytu indeksowanego do waluty obcej, oraz że będąc świadomymi ryzyka kursowego rezygnują z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonują wyboru zaciągnięcia kredytu indeksowanego do waluty obcej. W oświadczeniu wskazano również, że powodom znane są postanowienia regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez [...] w odniesieniu do kredytów

indeksowanych do waluty obcej, a ponadto, że zostali poinformowani, iż aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku. W ramach przedmiotowego oświadczenia potwierdzili również, że są świadomi istniejącego ryzyka kursowego związanego z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt oraz że ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość raty spłaty kredytu. W tych samych okolicznościach powodowie złożyli również oświadczenie, że w związku z zawarciem umowy o kredyt hipoteczny oprocentowany zmienną stopą procentową zostali zapoznani przez pracownika banku z ryzykiem zmiany stopy procentowej, która ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu.

Dnia [...] powodowie zawarli umowę kredytu hipotecznego w wysokości 659 100 zł indeksowanego do CHF, na okres [...] miesięcy, w celu zakupu lokalu mieszkalnego oraz na jego modernizację. Oprocentowanie kredytu zostało określone według zmiennej stopy procentowej, ustalonej jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej marży banku w wysokości [...] punktów procentowych. Powodowie mieli dokonywać spłat rat kredytu kapitałowo-odsetkowych w złotych w oparciu o kurs waluty obcej do złotych według tabeli obowiązującej w banku. W przypadku kredytu indeksowanego do waluty obcej, kwota kredytu w umowie jest ustalana w walucie obcej na podstawie kursu kupna zgodnie z tabelą obowiązującą w dniu sporządzenia umowy. Wypłata kredytu następuje w złotych według kursu nie niższego niż kurs kupna zgodnie z tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. Spłaty kredytu pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, prowadzonego w złotych, wskazanego w umowie. W przypadku raty kredytu wyrażonej w walucie obcej jej spłata następowała po przeliczeniu kursem sprzedaży waluty zgodnie z tabelą obowiązującą banku.

Przy podpisywaniu umowy kredytu powodowie złożyli na formularzu banku pisemne oświadczenie, że zostali zapoznani przez pracownika banku z ryzykiem zmiany stopy procentowej i są świadomi ponoszenia ryzyka zmiany stopy procentowej, która ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu, a także oświadczenie, że zostali zapoznani z ryzykiem kursowym w przypadku udzielenia

kredytu indeksowanego do waluty obcej oraz, iż będąc w pełni świadomi ryzyka kursowego rezygnują z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonują wyboru kredytu indeksowanego do waluty obcej, i że znane są im postanowienia umowy o kredyt hipoteczny oraz regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez P. [...] w odniesieniu do kredytów indeksowanych do waluty obcej. Ponadto zostali poinformowani, że aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku, są świadomi, że ponoszą ryzyko kursowe związane z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt, ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu, kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach opisanych w regulaminie, saldo zadłużenia kredytu wyrażone jest w walucie obcej, raty kredytu wyrażone są w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w regulaminie.

[...]

Powodowie od 7 lutego 2008 r. do 7 maja 2010 r. dokonywali spłat rat kredytu w PLN, uiszczając na rzecz banku 48 308,16 zł. Następnie na podstawie aneksu do umowy ustalono, że dalsza spłata kredytu indeksowanego do waluty obcej, następować będzie w walucie indeksacji kredytu (CHF). Powodowie od 8 czerwca 2010 r. do 19 października 2016 r. uiszcili na rzecz banku łącznie 130 953,24 CHF, zaś od 20 października 2016 r. do 7 lutego 2019 r. kolejne 43 373,48 CHF.

Pismem [...] powodowie wezwali pozwanego do zwrotu wszystkich kwot wpłaconych przez nich w związku z wykonywaniem umowy kredytu [...], ewentualnie zwrotu 152 899,26 zł jako pobranego przez pozwanego nienależnie świadczenia – rat kredytu uiszczanych przez nich w zawyżonej wysokości. Pismo doręczono pozwanemu w 17 stycznia 2017 r., który w piśmie z 10 lutego 2017 r. odmówił zaspokojenia żądania powodów. Odpis pozwu wniesionego w sprawie doręczono pozwanemu 23 marca 2017 r., natomiast odpis pisma powodów z 21 lutego 2020 r. (doprecyzowanie żądań pozwu) doręczono 30 stycznia 2020 r.

Sąd Apelacyjny wskazał, że pozwany wykorzystywał schemat opracowany przez siebie i mający zastosowanie do ogólnego stosowania, co uzasadnia brak indywidualnego charakteru uzgodnień umowy z powodami. Przedstawiono im

gotowy produkt, za którego przygotowanie odpowiadał w całości bank, a takie elementy jak wniosek kredytowy czy umowa została uzupełniona o dane szczegółowe m.in. o kwotę kredytu, okres kredytowania, przeznaczenie kredytu, czy też rodzaj zabezpieczenia. Posiadanie przez bank w ofercie również innych rodzajów kredytów nie dowodzi indywidualnego uzgodnienia postanowień zawartej z powodami umowy kredytu indeksowanego, które to uzgodnienie oznacza rzeczywisty i aktywny wpływ konsumenta na daną część umowy, a nie tylko bierną akceptację typowego, standardowego wzorca umowy. Pozwany nie wykazał też, że możliwe było negocjowanie zakresu samego ryzyka walutowego, przez wprowadzenie rozwiązań ograniczających zakres ponoszonego przez konsumentów ryzyka.

Sąd drugiej instancji wyjaśnił, że sposób ustalania kursu wymiany oraz kwestia samej klauzuli waloryzacyjnej, w tym zastosowania dwóch różnych mierników – kursu kupna przy uruchomieniu kredytu i kursu sprzedaży przy naliczaniu rat kredytu – i tabel kursowych banku stanowią zagadnienia poboczne wobec zasadniczego zagadnienia wprowadzenia w umowie klauzuli ryzyka walutowego. Wskazał, że w umowie kredytu indeksowanego w walucie obcej ryzyko kursowe jest elementem współokreślającym główny przedmiot umowy (główne świadczenia stron) oraz że nie jest możliwe oderwanie klauzuli ryzyka walutowego, wyrażonej czy to przez indeksację czy też denominację, od mechanizmu przeliczania waluty krajowej na walutę obcą. Wobec tego kluczowym dla rozstrzygnięcia było to, czy pozwany bank, proponując powodowi zawarcie umowy kredytu, dopełnił swoich obowiązków w zakresie takiego sformułowania postanowień określających główny przedmiot umowy, aby konsument był w stanie zrozumieć ekonomiczne konsekwencje zobowiązań, jakie przyjmuje na siebie, akceptując proponowany im przez bank produkt. Przede wszystkim powinien przedstawić prognozy na przyszłość i informacje co do tego, jak bardzo może wzrosnąć kurs CHF w okresie kredytowania i jak duże jest ryzyko wzrostu kursu waluty; uświadomić, że ponoszą ryzyko niczym nieograniczone. Obowiązek udzielenia takich informacji przez banku wynika ze szczególnej funkcji jaką pełnią te podmioty oraz ich pozycji w obrocie gospodarczym, jak i sposobu, w jaki te instytucje są postrzegane przez przeciętnych klientów. Jako podmiot występujący w profesjonalnym obrocie, pozwany powinien

przewidzieć możliwość zmiany kursu waluty w długoterminowym okresie. W ocenie Sądu Apelacyjnego pozwany nie dopełnił wobec powodów obowiązków informacyjnych, uniemożliwiając im oszacowanie konsekwencji ekonomicznych przyjętych zobowiązań oraz w konsekwencji podjęcie świadomej, rozważnej decyzji. Zachowanie takie doprowadziło do ukształtowania praw i obowiązków powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, naruszając przy tym rażąco ich interesy, przy czym owo rażące naruszenie interesów konsumenta wyraża się w tym, że nie jest on w stanie ocenić ryzyka, z jakim wiąże się zawarcie umowy.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienie ma charakter niedozwolony, jeżeli kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Takim nieuczciwym postanowienie w umowie stron było narzucenie przez pozwanego w umowie z powodami klauzuli walutowej. O rażącym naruszeniu interesów konsumentów świadczy niepoinformowanie ich o ryzyku kursowym w sposób pozwalający na świadome podjęcie decyzji co do wyboru oferty banku, a w konsekwencji narażenie na nieprzewidywalne i nieograniczone ryzyko kursowe, skutkujące wzrostem ich zobowiązania, mimo wykonywania umowy zgodnie z jej treścią przy jednoczesnym zdjęciu tego ryzyka z będącego profesjonalistą na rynku finansowym banku. Wzrost kursu CHF w relacji do złotego w stosunku do kursu z dnia przeliczenia kursem kupna wypłaconych środków pieniężnych powoduje też podwyższenie podstawy oprocentowania kredytu zaciągniętego przez powodów, a jednocześnie skutkuje uiszczeniem w kapitałowej części raty ukrytego oprocentowania w postaci różnicy kursowej. Nie można bowiem racjonalnie oczekiwać, że powodowie zaakceptowaliby ryzyko walutowe, gdyby rzetelnie uświadomiono im jego rozmiar. Zamiarem powodów było bowiem uzyskanie bezpiecznego i taniego kredytu, a nie prowadzenie spekulacji na kursach walut.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że bez znaczenia dla rozstrzygnięcia był sam sposób wykonania umowy oraz fakt czy pozwany określał kursy waluty obcej do rozliczenia umowy w sposób odbiegający od kursu rynkowego. Ocena postanowień umownych pod kątem ich abuzywności dokonywana jest na datę jej zawarcia, a odwoływanie się do zdarzeń, które nastąpiły po tym fakcie jest irrelewantne dla stwierdzenia czy klauzule umowne są abuzywne. Abuzywność postanowienia umownego ocenia się,

jeżeli potencjalnie daje ono prawo do nadużyć. W razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy nie jest możliwe, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych, w których nie dało się wydzielić elementu, który normatywnie mógłby być odrębnie oceniany i stanowić podstawę do wyprowadzania wniosku o utrzymaniu waloryzacji. Nie było bowiem odesłania do takiego miernika (przykładowo kursu średniego NBP obok marży banku), którego zachowanie zapewniłoby funkcjonalność samej waloryzacji.

Sąd Apelacyjny podzielił również ocenę prawną dokonaną przez Sąd Okręgowy, że abuzywny charakter mają także klauzule przeliczeniowe. Postanowienia umowy lub wzorca, ustalone jednostronnie przez bank i przyznające mu uprawnienie do jednostronnego, samodzielnego ustalania kursu kupna i sprzedaży CHF w stosunku do złotego bez wskazania reguł kształtowania tego kursu stanowią postanowienia naruszające dobre obyczaje. Godzą bowiem w istotę równowagi kontraktowej stron formułując nieusprawiedliwioną dysproporcję praw i obowiązków z umowy na niekorzyść konsumenta, niekorzystnie kształtując jego sytuację ekonomiczną. Odwołanie do kursów walut zawartych w tabeli kursów banku narusza równorzędność stron umowy przez nierównomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków między partnerami stosunku obligacyjnego.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że bezskuteczność postanowień określających główny przedmiot umowy prowadzi do jej nieważności w całości. Umowa nie może bowiem istnieć po usunięciu z niej niedozwolonych postanowień umownych – nie jest możliwe utrzymanie kontraktu po wyłączeniu już samej klauzuli ryzyka walutowego. Eliminacja ryzyka walutowego z umowy prowadziłaby bowiem do niedopuszczalnego przekształcenia umowy kredytu walutowego w inny rodzaj kredytu, niezgodnie z wolą obu stron wyrażoną w dacie zawarcia umowy. W ocenie tego Sądu nie ma możliwości odwołania się do innych rozwiązań, zastępujących abuzywne postanowienia umowy, w tym do art. 358 k.c., który nie tylko nie obowiązywał w czasie zawierania umowy w postaci znowelizowanej ustawą z dnia 23 października 2008 r. Ponadto nie został przez ustawodawcę przewidziany jako przepis mogący zastąpić bezskuteczne postanowienia umów zawieranych przez profesjonalistów z konsumentami, ale dotyczy możliwości wykonania ważnie zawartej umowy przez spełnienie świadczenia w walucie polskiej. Zastąpienia klauzul abuzywnych przez

odwołanie się do średniego kursu NBP jest wykluczone z uwagi na brak normy prawnej pozwalającej na taką operację, a ponadto nieobjęcie takiego rozwiązania zgodnym zamiarem stron umowy. Nie jest zatem możliwe zastosowanie w miejsce postanowień abuzywnych m.in. art. 24 i 32 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, czy odwołania się do art. 41 ustawy z dnia 22 sierpnia 1936 r. Prawo wekslowe.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił również, że nie jest możliwe przekształcenie umowy w umowę o kredyt złotowy z pozostawieniem oprocentowania według stawek LIBOR, gdyż taka ingerencja zmieniałaby całkowicie główny przedmiot umowy, nieobjęty zgodnym zamiarem stron. Umowa kredytu jako nieważna (bezskuteczna) *ex lege* nie wiąże stron ze skutkiem *ex tunc*. Roszczenie powodów o zwrot spełnionego przez nich świadczenia jest zasadne na podstawie art. 410 k.c. Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Sąd ten wyjaśnił też, że uwzględniając zastrzeżoną dla kredytobiorcy możliwość podjęcia ostatecznej decyzji co do sanowania niedozwolonej klauzuli albo powołania się na całkowitą nieważność umowy także wtedy, gdy mogłaby zostać utrzymana w mocy przez zastąpienie klauzuli abuzywnej stosownym przepisem, co do zasady termin przedawnienia roszczeń o zwrot nienależnie spełnionych świadczeń może rozpocząć bieg dopiero po podjęciu przez kredytobiorcę wiążącej (świadomej, wyraźnej i swobodnej) decyzji w tym względzie. Stosowne oświadczenie zostało odebrane od powodów przez Sąd pierwszej instancji na rozprawie 14 stycznia 2020 r.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zarówno pozew, jak i wezwanie do zapłaty skierowane do pozwanego oparte na twierdzeniu o całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy kredytu, nie może być uznane za równoznaczne z zakończeniem stanu bezskuteczności zawieszanej tej umowy, jeżeli nie towarzyszy mu wyraźne oświadczenie konsumenta, potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji. Ustanie bezskuteczności zawieszanej umowy nastąpiło dopiero wraz z oświadczeniem powodów złożonym na rozprawie przed Sądem Okręgowym w 14 stycznia 2020 r. i dopiero od tego momentu jasny stał się dla pozwanego status umowy kredytu, a konkretnie jej nieważność. Pozwany powinien zatem spełnić świadczenie niezwłocznie, a wystarczający i jednocześnie konieczny

na realizację wszystkich związanych z tym czynności jest termin 14 dni od powzięcia wiedzy o oświadczeniu powodów. Termin ten upłynął 28 stycznia 2020 r., zatem odsetki za opóźnienie należało zasądzić od dnia następnego, tj. od 29 stycznia 2020 r. odnośnie kwot dochodzonych przed tym dniem, zaś co do objętych późniejszym rozszerzeniem powództwa od 14 lutego 2020 r. – jak przyjął Sąd Okręgowy. Tym samym odsetki zasądzone za okres wcześniejszy były nienależne, co skutkowało zmianą wyroku w tym zakresie.

Sąd Apelacyjny uwzględnił podniesiony przez pozwanego zarzut zatrzymania na podstawie art. 496 k.c. Wskazał, że przedawnienie roszczeń o zwrot nienależnie spełnionych świadczeń może rozpocząć bieg dopiero po podjęciu przez kredytobiorcę trwałej i świadomej decyzji co do akceptacji skutku upadku umowy, co nastąpiło 14 stycznia 2020 r. Roszczenie pozwanego objęte zarzutem zatrzymania nie uległo zatem przedawnieniu. Jednocześnie wymagalność zobowiązania nie zachodzi również, gdy dłużnik dysponuje zarzutem hamującym roszczenie wierzyciela, a takim zarzutem jest niewątpliwie zarzut zatrzymania. Skuteczne złożenie oświadczenia o skorzystaniu przez stronę z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłącza opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia. Nie dotyczy to skutków uprzedniego opóźnienia, skoro oświadczenie o zatrzymaniu nie ma mocy wstecznej od chwili, kiedy stało się możliwe. Z tego względu Sąd Apelacyjny zasądził odsetki do 24 listopada 2021 r., kiedy pełnomocnik powodów potwierdziła otrzymanie pisma o skorzystaniu przez pozwanego z procesowego zarzutu zatrzymania.

Sąd Apelacyjny przyjął za Sądem Okręgowym, że ustawa nie zastrzega solidarności czynnej, w tym także odnośnie do małżonków, gdy występują oni w roli wierzycieli. Zasądzenie łączne świadczenia dotyczy wyłącznie sytuacji wspólności majątku małżeńskiego, bowiem do istoty takiej wspólności należy zaniechanie określenia wielkości udziałów przypadających każdemu z małżonków. Natomiast powodowie T. G. i E. G. nie pozostawali w majątkowej wspólności małżeńskiej. Obowiązywał ich ustrój rozdzielności majątkowej, a dodatkowo jednym z powodów jest ich syn, zatem nie było podstaw do zasądzenia bezudziałowo dochodzonego przez nich roszczenia. Powodowie domagali się zwrotu nienależnego świadczenia w oparciu o art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Każdy z nich uprawniony jest do

żądania zwrotu tego, co świadczył kosztem własnego majątku. Z zeznań powodów złożonych w postępowaniu apelacyjnym wynikało, że spłacali oni kredyt w częściach równych. Skutkowało to zmiana zaskarżonego wyroku przez rozdzielenie dochodzonych kwot po 1/3 na każdego z powodów, w tym także co do kosztów procesu oraz co do odsetek ustawowych za opóźnienie.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił też, że przedmiotem sporu pomiędzy stronami była ważność i skuteczność umowy kredytu, która w całości nie została jeszcze wykonana. Wynikające z niej obowiązki spłaty rat kredytowych, ubezpieczenia oraz utrzymywania hipoteki na nieruchomości uzasadniają istnienie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Powództwo o ustalenie nieważności umowy pozwoli na ostateczne usunięcie stanu niepewności prawnej co skuteczności umowy kredytu, a interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie jest oczywisty, skoro żądaniem zapłaty powodowie mogli objąć tylko część rat.

Skargę kasacyjną od tego wyroku wniosły obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w całości, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”); art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 69 ust. 3 pr.bank. oraz art. 65 k.c. oraz art. 358 § 2 k.c. w zw. art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz w zw. z motywem dwudziestym pierwszym dyrektywy 93/13; art. 189 k.p.c., art. 385¹ § 1 k.c. w zw. art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13; art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 455 w zw. z art. 481 k.c.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części, tj. w zakresie pkt I ppkt 1, zarzucając naruszenie prawa materialnego: art. 481 § 1 w zw. z art. 455 k.c. oraz art. 476 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 385¹ k.c., art. 2 oraz art. 76 Konstytucji RP oraz art. 12 i art. 169 w zw. z art. 4 ust 3 TFUE w zw. z art. 38 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 385¹ k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) pozwany powołał liczne przepisy Kodeksu cywilnego, dyrektywy 93/13 i Prawa bankowego zarzucając zarówno ich błędną wykładnię, jak i niewłaściwe zastosowanie. Formułowane na ich podstawie zarzuty zmierzają do wykazania, że Sąd drugiej instancji błędnie przyjął, że: nie można było wyodrębnić klauzul ryzyka walutowego, dotyczących zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej obok klauzul *spreadów* walutowych oraz przyjęciu na tej podstawie, że wystarczające jest uznanie jednej z wyżej wskazanych klauzul za abuzywną, aby cały mechanizm indeksacji został uznany za niedozwoloną klauzulę umowną; czy że klauzule ryzyka walutowego nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, zatem podlegają indywidualnej kontroli na podstawie art. 385¹ k.c., a w konsekwencji tej kontroli przyjęcie, że postanowienia dotyczące indeksacji stanowią niedozwolone postanowienia umowne. W ocenie skarżącego Sąd drugiej instancji błędnie przyjął jako niedopuszczalne odwołanie się przy wykładni umowy stron do art. 69 ust. 3 pr.bank., czy wykładni oświadczeń woli stron na podstawie art. 65 k.c., bądź też normy dyspozytywnej z art. 358 § 2 k.c.; że na skutek stwierdzenia niedozwolonego charakteru całego mechanizmu indeksacji dochodzi do upadku umowy, zamiast uznania, że kredyt jest kredytem złotowym, oprocentowanym według stawki referencyjnej WIBOR, oraz, że oferując konsumentowi kredyt indeksowany do CHF, pozwany nie przedstawił mu rzetelnych informacji, które mogłyby pozwolić mu rozeznaczyć się co do skutków takiego rozwiązania dla jego przyszłych obciążeń, a samo wprowadzenie do umowy ryzyka walutowego stanowi niedozwolone postanowienie umowne, skutkujące upadkiem umowy. Skarżący zarzucił również błędne przyjęcie, że powodowie legitymują się interesem prawnym w żądaniu ustalenia nieważności umowy kredytu oraz przyznanie powodom odsetek za opóźnienie do daty podniesienia zarzutu zatrzymania, podczas gdy podniesienie tego zarzutu skutkuje tym, że odsetki za opóźnienie są nienależne.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną w pełni podziela poglądy judykatury, w których wielokrotnie już wyjaśniono, że określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę z odwołaniem do tabel kursowych ustalanych przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania kursu waluty jest

nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i obciąża kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu (zob. np. wyroki SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48 i powołane tam orzecznictwo, i z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, OSNC 2023, nr 5, poz. 50). Takie postanowienia umowne, kształtując prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy są niedozwolone i nie wiążą konsumenta (art. 385¹ k.c., zob. wyroki SN: z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22). Postanowienia te należy uznać za niedozwolone niezależnie od tego, czy swoboda banku w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyłeń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest też pogląd, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 1213/22, i z 25 lipca 2024 r., II CSKP 1703/22). W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej również podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei przeciwko SC Volksbank România SA, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Jean-Claude Van Hove przeciwko CNP Assurances SA, pkt 33, i z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia

odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane jako klauzule ryzyka walutowego), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44). Zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. jest zatem chybiony.

Sąd Najwyższy wypowiadał się też na temat ścisłego powiązania klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli *spreadu* walutowego. Klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula *spreadowa* nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm przeliczeniowy są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie byłoby zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22; z 7 lutego 2024 r., II CSKP 1045/22; z 21 lutego 2024 r., II CSKP 225/23).

Chybione są zatem zarzuty skarżącego dotyczące możliwości wyodrębnienia w łączącej strony umowie kredytu, odrębnie klauzuli ryzyka walutowego obok klauzuli *spreadów* walutowych, dotyczących odesłania do stosowanych przez bank tabel kursu wymiany walut. Sąd drugiej instancji definiując węzłowe problemy, istotne dla rozstrzygnięcia sprawy wprawdzie wskazał, że w przypadku ocenianej umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej kluczowa była ocena skuteczności klauzuli ryzyka walutowego, bowiem szczegółowe zasady określania kursu waluty przez bank do rozliczeń z konsumentami, mimo, że pozwala ocenić niełojalność zachowania banku, ma faktycznie wtórny charakter. Wnioski końcowe dokonanej oceny odnoszą się też do alternatywnej sytuacji. Jak już wielokrotnie wyjaśniono w poglądach judykatury, trafnie wskazał Sąd drugiej instancji, że umowa stron nie limitowała swobody pozwanego w ustalaniu kursu waluty, zatem nie tworzyła realnego instrumentu chroniącego powodów przed ryzykiem arbitralności i nadużyć

ze strony banku w tym zakresie. Odwołanie w umowie do kursu ustalanego jednostronnie przez bank – bez wskazania zasad jego obliczania – umożliwiał bankowi oddziaływanie na wysokość zadłużenia kredytobiorców, natomiast uznaniowe kształtowanie wysokości marży kursowej (*spreadu* walutowego) stanowiło dodatkową korzyść banku. Bez znaczenia jest, czy bank korzystał z uprawnienia do zawyżenia kursu waluty stosowanego w umowie z konsumentem względem tzw. kursów rynkowych. Prawidłowo zatem przyjął Sąd drugiej instancji, że postanowienia umowne uprawniające bank do ustalania kursu waluty obcej dla rozliczeń z konsumentem – bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania tego kursu – również mają charakter abuzywny.

W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, że klauzula ryzyka walutowego zastrzeżona w umowie kredytu indeksowanego podlega kontroli pod kątem abuzywności, jeżeli jest nietransparentna, co należy oceniać z uwzględnieniem informacji udzielonych konsumentowi przed zawarciem umowy. Klauzula taka może być uznana za abuzywną, jeżeli nakłada na kredytobiorcę nieograniczone ryzyko walutowe, które nie zostało zrównoważone innymi postanowieniami umownymi. (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, oraz postanowienie SN z 30 września 2022 r., I CSK 2071/22). Wypełnieniu obowiązku informacyjnego nie czyni zadość uzyskanie od klienta banku pisemnego oświadczenia, potwierdzającego jego świadomość ryzyka walutowego, akcentującego jedynie kwestie formalne, bez należytej troski o rzeczywiste zapewnienie konsumentowi pełnej wiedzy o ekonomicznych skutkach spadku wartości waluty i wynikających z tego konsekwencji ekonomicznych. Poza tym kwestia indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych należy do sfery ustaleń faktycznych, które nie mogą być objęte zarzutami skargi kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Wnioski Sądu Apelacyjnego uwzględniają dorobek judykatury Sądu Najwyższego oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Sąd ten obszernie i wnikliwie wyjaśnił, dlaczego pozwany nie dochował spoczywających na nim obowiązków informacyjnych, oraz że kwestionowane postanowienia umowy zostały sformułowane w taki sposób, że wyłączną kompetencję ustalania kursu waluty miał bank. Chybione są zatem zarzuty skarżącego, że Sąd Apelacyjny błędnie zastosował w sprawie przepisy prawa materialnego (art. 385¹ § 1 i 2 k.c.).

Zwrócić uwagę należy, że w uchwale składu całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała składu całej izby, z chwilą jej podjęcia, uzyskuje moc zasady prawnej i wiąże inne składy Sądu Najwyższego.

Skutkiem niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego jest niezwiązanie stron umową także w pozostałym zakresie. Utrwalone zostały dotychczasowe poglądy orzecznicze, że wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22). Niemożliwe jest także zastosowanie stawki referencyjnej WIBOR (zob. wyrok SN z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i postanowienia SN: z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 2707/22; z 2 czerwca 2023 r., I CSK 4115/22, i z 18 sierpnia 2023 r., I CSK 4216/22). Chybiony jest zatem zarzut, że wykonanie umowy bez klauzul indeksacyjnych jest możliwe, w tym z uwzględnieniem możliwości wykładni umowy kredytu i wypełnienie powstałych w niej luk po usunięciu abuzywnych postanowień indeksacyjnych przez odwołanie się do art. 358 § 2 k.c. Przepis ten wszedł w życie 24 stycznia 2009 r. i nie ma zastosowania do umowy zawartej w 2008 r. (zob. też wyroki SN: z 23 maja 2023 r., II CSKP 973/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 28 kwietnia 2022 r., II CSKP 40/22; z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16). Nie można też zastąpić kursu z tabeli żadnym innym kursem notowania franka szwajcarskiego do złotego, w tym średnim kursem ogłaszającym przez NBP, a co więcej w orzecznictwie Sądu Najwyższego przed podjęciem uchwały z 25 kwietnia 2024 r. przyjmowano również, że brak jest takich przepisów dyspozytywnych (zob. też wyroki SN z 17 marca

2022 r., II CSKP 474/22, i z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22). Nie jest również możliwe wypełnienie powstałych w umowie luk po usunięciu z niej abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej przez odwołanie się do art. 56 k.c., art. 65 k.c., art. 354 k.c. czy przepisów prawa wekslowego (zob. też wyroki SN: z 14 czerwca 2023 r., II CSKP 254/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, i z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 1213/22).

Również w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wprost wyklucza się, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (zob. wyrok TSUE z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez). Trybunał w wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, przyjął, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnianiu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym. Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku w umowie powinno skutkować „przywróceniem” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej powinien się znajdować, w przypadku braku takiego warunku. Oznacza to, że nieuprawnione byłoby zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, polegającymi np. na odwołaniu się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stałaby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych.

Sąd drugiej instancji prawidłowo przyjął upadek (nieważność) umowy, z uwagi na zamieszczenie w niej abuzywnych postanowień, które od początku i z mocy prawa dotknięte są bezskutecznością na korzyść powodów, którzy następnie nie udzieli świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób nie przywrócili ich skuteczności z mocą wsteczną.

Chybione są zarzuty skarżącego dotyczące błędnej wykładni art. 189 k.p.c. Interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. należy oceniać elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni przepisu, konkretnych okoliczności danej sprawy, szeroko pojmowanego dostępu do sądów i tego, czy w drodze innego powództwa (powództwa o świadczenie) strona może uzyskać pełną ochronę (zob. wyroki SN: z 9 lutego 2012 r., III CSK 181/11; z 17 kwietnia 2015 r., III CSK 226/14; z 23 marca 2018 r., II CSK 371/17; z 26 maja 2021 r., II CSKP 64/21 oraz postanowienie SN z 12 lutego 2021 r., IV CSK 423/20). Jeżeli strona procesu cywilnego zamierza uzyskać stabilne rozstrzygnięcie co do istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego będącego podstawą żądania zasądzenia świadczenia, co może dotyczyć zwłaszcza sytuacji, w których ze stosunku tego wynika większa liczba roszczeń lub jego ocena może mieć znaczenie dla wyniku innych postępowań sądowych między tymi samymi stronami, może – zgodnie z zasadą dyspozycyjności – żądać ustalenia prawa lub stosunku prawnego. Ocena tego żądania znajdzie wówczas wyraz w sentencji i będzie korzystać z prawomocności materialnej na zasadach ogólnych (zob. wyroki SN: z 20 czerwca 2024 r., II CSKP 1958/22, i z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22 oraz uchwałę SN z 14 marca 2014 r., III CZP 121/13).

Trafnie ocenił Sąd Apelacyjny, że powodowie legitymują się interesem prawnym w żądaniu ustalenia „nieważności umowy”. Rozstrzygnięcie w przedmiocie bezskuteczności umowy kredytu bez wątplenia może generować dalsze spory w przyszłości dotyczące kompleksowego rozliczenia stron, ale przede wszystkim wykluczy stan niepewności czy umowa dalej wiąże, która w dacie orzekania przez Sąd *meriti* nie była wykonana w całości. Skutku takiego nie wywoła wyrok uwzględniający powództwo o zapłatę uiszczonych przez powodów rat kredytu, z uwagi na wynikający z takiego rozstrzygnięcia ograniczony do sentencji zakres związania. Mocą wiążącą takiego wyroku (art. 365 k.p.c.) nie są bowiem objęte w szczególności rozstrzygnięcia o zasadności zarzutu bezskuteczności lub nieważności umowy. Zagadnienia te mogą być przedmiotem odmiennego osądu w późniejszych procesach, podczas gdy objęcie ich żądaniem spowoduje, że rozstrzygnięcie to będzie wiązać inne sądy w kolejnych postępowaniach.

Chybione są również zarzuty skarżącego dotyczące błędnej wykładni art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 455 w zw. z art. 481 k.c. i przyznanie powodom odsetek za opóźnienie od zasądzzonego świadczenia pieniężnego do daty podniesienia przez pozwanego zarzutu zatrzymania. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że skuteczne skorzystanie przez stronę z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłącza opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia. Wynika to z charakteru zarzutu zatrzymania, skorzystanie z tego uprawnienia powoduje, że roszczenie objęte zarzutem nie staje się wymagalne. Pozwany od momentu skutecznego podniesienia zarzutu zatrzymania nie pozostaje w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia wzajemnego w rozumieniu art. 481 § 1 k.c. Przy czym skorzystanie z prawa zatrzymania ma konstytutywny charakter, nie wywołuje skutku *ex tunc*, ale wyłącznie skutki na przyszłość. Oznacza to, że podniesienie zarzutu zatrzymania nie anuluje stanu opóźnienia, powstałego przed skorzystaniem z tego prawa. Za ten okres należne są odsetki za opóźnienie (zob. wyrok SN z 31 maja 2022 r., II CSKP 34/22, i powołane tam orzecznictwo).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną pozwanego.

Sąd Apelacyjny w Warszawie częściowo uwzględnił zarzuty apelacji wniesionej przez pozwany bank i zmienił częściowo wyrok Sądu pierwszej instancji, nadając punktowi drugiemu tego wyroku bliżej określone brzmienie (pkt I ppkt 1). Orzekając w ten sposób Sąd *meriti* uwzględnił nie tylko podniesiony przez pozwany bank zarzut zatrzymania, eliminujący stan opóźnienia pozwanego w spełnieniu jego świadczenia poczynawszy od dotarcia oświadczenia woli uprawnionego, korzystającego z prawa zatrzymania do strony przeciwnej, ale również dokonał korekty początkowego terminu wymagalności zasądzonych kwot (od daty późniejszej niż żądali powodowie), przyjmując też, że roszczenie powodów jest podzielne i podlega zasądzeniu na ich rzecz w częściach, w jakim je spełnili na rzecz pozwanego – co dotyczy także żądania odsetek za opóźnienie.

Powodowie zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w precyzyjnie określonej części (pkt I ppkt 1), wniesli o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie w zaskarżonej części (pkt I ppkt 1) i jego zmianę poprzez uwzględnienie powództwa

o zapłatę odsetek za opóźnienie: od kwoty 44 461,39 PLN (tj. po 14 820,46 PLN) od dnia 25 stycznia 2017 r. do dnia 24 listopada 2021 r., od kwoty 3 846,77 PLN (tj. po 1 282,25 PLN) od dnia 31 marca 2017 r. do dnia 24 listopada 2021 r., od kwoty 130 953,24 CHF (tj. po 43 651,08 CHF) od dnia 25 stycznia 2017 r. do dnia 24 listopada 2021 r. i od kwoty 43 373,48 CHF (tj. po 14 457,82 CHF) od dnia 7 lutego 2020 r. do dnia 24 listopada 2021 r., ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny w Warszawie. Tak sformułowany wniosek kasacyjny, z uwzględnieniem powołanych w skardze kasacyjnej podstaw oraz ich uzasadnienia, opiera się na zarzucie błędnego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny daty wymagalności roszczeń powodów i zakłada, że powodom należą się odsetki za opóźnienie po upływie 7 dni od wezwania pozwanego do zapłaty.

Zwrócić uwagę należy, że do elementów konstrukcyjnych skargi kasacyjnej (art. 398⁴ § 1 k.p.c.) należy m.in. oznaczenie orzeczenia, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części (pkt 1), a także sformułowanie wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany (pkt 3). Bezwzględny wymogi skargi kasacyjnej jest, aby zakres zaskarżenia i wniosek o uchylenie lub o zmianę orzeczenia były ze sobą ściśle skorelowane, przy czym brak tej korelacji skutkuje odrzuceniem skargi (zob. postanowienie SN z 22 września 2022 r., I CSK 3819/22 i powołane tam orzecznictwo).

Skarga kasacyjna powodów podlega odrzuceniu. Po pierwsze jest ona niedopuszczalna w części, w jakiej została wniesiona o rozstrzygnięcia korzystnego dla powodów – obejmującej pkt I ppkt 1 zaskarżonego wyroku, w zakresie w jakim Sąd Apelacyjny nadał treść orzeczeniu, stanowiącym w istocie powtórzenie uwzględnionego już powództwa przez Sąd pierwszej instancji. Powodowie powinni zaskarżyć wyrok w zakresie, w jaki Sąd drugiej instancji oddalił ich żądanie zasądzenia odsetek, należnych od daty ich wymagalności ustalonej w pierwszej instancji do dnia wymagalności określonej w zaskarżonym wyroku. Powołane przez skarżących podstawy kasacyjne wraz ze sformułowanym wnioskiem sugerują, że przedmiotem zaskarżenia nie są objęte odsetki za opóźnienie od dotarcia do nich oświadczenia z zarzutem zatrzymania. Z uwagi na brak *gravamen* w zaskarżeniu

korzystnego dla powodów w tym zakresie rozstrzygnięcia – w części pokrywającej się z żądaniem uwzględnionym już przez Sąd pierwszej instancji – skarga kasacyjna podlega odrzuceniu wprost jako niedopuszczalna.

Po drugie brak jest korelacji między zakresem zaskarżenia i wnioskiem kasacyjnym, bowiem wniosek o wydanie reformatoryjnego orzeczenie przez Sąd Najwyższy obejmuje swoim zakresem żądanie sformułowane w pozwie – zakłada początkową datą wymagalności poszczególnych roszczeń w terminie 7 dni od wezwania do zapłaty – mimo, że powództwo w części zostało prawomocnie oddalone przez Sąd pierwszej instancji, który przyjął 14 a nie 7 dni od wezwania na spełnienie świadczenia, i tak ustalił początkową datę wymagalność roszczenia restytucyjnego powodów. Powodowie nie wnieśli apelacji od tej części rozstrzygnięcia (między 7 a 14 dniem), zatem wniosek kasacyjny nie pokrywa się z zakresem zaskarżenia wyroku Sądu drugiej instancji, który nie orzekał o tej części roszczenia powodów o odsetki.

Po trzecie skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych (art. 398² § 1 k.p.c.), a Sąd Najwyższy nie jest związany wskazaną przez strony wartością przedmiotu zaskarżenia i może dokonać jej sprawdzenia na podstawie akt sprawy, z pominięciem zasad określonych w art. 25 i 26 k.p.c. Sprawdzenie takie jest niezbędne wówczas, gdy od tej wartości zależy dopuszczalność skargi kasacyjnej (zob. postanowienie SN z 18 marca 2015 r., III CSK 419/14).

Sąd drugiej instancji wyjaśnił, że dochodzone przez powodów roszczenie pieniężne jest podzielne i nie może być zasądzone na ich rzecz ani solidarnie, ani też łącznie. Dochodzone przez nich kwoty zasądził w częściach równych przyjmując, że każdy z powodów jest uprawniony do żądania tego co świadczył. Współuczestnictwo powodów miało zatem charakter materialny – dochodzone przez nich roszczenia pieniężne wynikały z tej samej podstawy faktycznej i prawnej. Skarżący natomiast nie zakwestionowali zasadności takiego sposobu zasądzenia na ich rzecz świadczeń pieniężnych i w podstawach skargi nie powołali się na zarzuty

naruszenia prawa materialnego bądź procesowego, podważające przyjętą przez Sąd *meriti* zasadę odrębności ich żądań.

Zarówno w przypadku współuczestnictwa formalnego, jak i materialnego, wartość przedmiotu zaskarżenia skargi kasacyjnej określa się odrębnie w stosunku do każdego ze współuczestników, (zob. postanowienia SN z 22 stycznia 2015 r., I CZ 117/14, i z 4 kwietnia 2014 r., I CSK 396/13). Wartość ta ustalona odrębnie dla każdego z powodów, z uwzględnieniem zakresu zaskarżenia skargą kasacyjną oddalonego żądania o odsetki za opóźnienie wynosi po 44 310 zł – od 44 461,39 zł, tj. po 14 820,46 zł od 1 lutego 2017 r. do 28 stycznia 2020 r. – 9302,78 zł, tj. po 3100,93 zł; od 3846,77 zł, tj. po 1282,25 zł od 7 kwietnia 2017 r. do 28 stycznia 2020 r. – 756,92 zł, tj. po 252,31 zł; od 130 953,24 CHF, tj. po 43 651,08 CHF od 1 lutego 2017 r. do 28 stycznia 2020 r. – 122 868,57 zł, tj. po 40 956,19 zł. Do wartości przedmiotu zaskarżenia nie dolicza się bowiem odsetek za opóźnienie od 43 373,48 CHF, tj. po 14 457,82 CHF od 14 lutego 2020 r. do 24 listopada 2021 r. W tej części skarga kasacyjna powodów wniesiona jest od korzystnego dla nich rozstrzygnięcia, uwzględnionego przez Sąd w całości. Z uwagi na brak *gravamen* w zaskarżeniu wyroku w tej części skarga kasacyjna jest *a limine* niedopuszczalna, zatem wartość odsetek za ten okres nie może być doliczona do wartości przedmiotu zaskarżenia. Należy ponownie zwrócić uwagę, że przedmiotem orzekania Sądu Apelacyjnego nie było żądanie obejmujące odsetki za opóźnienie po upływie 7 dni, bowiem Sąd pierwszej instancji zasądził odsetki uwzględniając upływ terminu 14 dni od wezwania do zapłaty w przypadku każdej z zasądzonych kwot, a skarżący nie wnieśli apelacji od tego wyroku oddalającego powództwo o odsetki w tej części. Zatem w tym zakresie skarga kasacyjna wniesiona jest też niedopuszczalna (żądanie zasądzenia odsetek od bliżej określonych kwot między 7 a 14 dniem od wezwania do zapłaty).

Z tych względów Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną powodów na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c.

Jednocześnie oddaleniu podlegał wniosek o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego na rzecz pozwanego, powiązany w odpowiedzi na skargę wyłącznie z wydaniem postanowienia odmawiającego przyjęcia skargi kasacyjnej do

rozpoznania, ewentualnie z jej oddaleniem (zob. postanowienia SN: z 11 stycznia 2002 r., III CKN 563/01, z 29 maja 2009 r., V CSK 37/09, i z 8 sierpnia 2012 r., II CSK 112/12).

(M.K.)

Ł.n